

VI. Ο «ΠΟΡΦΥΡΑΣ», ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ο ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗΣ αναγνώστης και τῆς ἀρχαίας και τῆς νέας μας λογοτεχνίας μοῦ ἀνοίξε κουβέντα γιά τὸν περίφημο «Πόρφυρα» τοῦ Σολωμοῦ, καθὼς κοιτάζουμε κάποιον ἀπόγευμα τὸ Σαρωνικὸ ἀπὸ τὸ Ζάππειο.

—“Ἄς καθίσουμε· γλυκειὰ ἢ μυρωδιὰ τοῦ πελάγου, γλυκὸς ὁ ἀέρας κι ὁ οὐρανὸς ἀσυννέφιαστος», λέγει ὁ Σολωμὸς στὸ «Διάλογό» του. Κι ἀκριβῶς βλέποντας πέρα αὐτὴν τὴν καταγάλανην ἀπλαν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ ὠραίους κόλπους τῆς Μεσογείου, θυμήθηκα τὸν «Πόρφυρα» τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τεχνίτη καὶ δημιουργοῦ ποῦ δλα του, «λόγος, ἔργο, νόημα», εἶτανε τόσον ἀψηλά κι ὅμως τὰ χαράμισε μὲ τὴν ἀκατάστατη ζωὴ του καὶ μὲ τὸ δισταγμό, ποῦ τοῦ γεννοῦσε ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ πάθος τῆς ἀπόλυτης τελειότητας. Ὁ Πολυλάς στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Σολωμοῦ μᾶς ἐξηγεῖ σὲ σχετικὴν ὑποσημείωση τὸ περιστατικὸ ποῦ ἔδωκε στὸ Σολωμὸ τὴν ἀφορμὴ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος: «Νέος ξένος στρατιώτης ἐκασπαράχτηκε ἀπὸ ἕναν πόρφυρα (ἔτσι ὀνομάζεται στὴν Κέρκυρα τὸ θαλασσινὸ τέρας, τὸ λεγόμενον καὶ συμπίλιος καὶ σκυλόψαρο...) ἐνῶ ἐκολυμποῦσε μέσα εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέρκυρας καὶ τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα τὰ κύματα ἔβγαλαν εἰς τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Κάστρου ἕνα ἀπομεινάρι ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ πραγματικὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς εἶναι ἡ ὑπόθεσις τούτου τοῦ ποιήματος τοῦ ὁποῖου δὲν σώζεται, εἰμὴ εἰς ἕνα χειρόγραφο, τὸ πρῶτο ἄμορφο σχεδιάσμα».

Φυσικά, τὸ ποίημα πάει πολὺ πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ «πραγματικὸ συμβεβηκός». Ἀπὸ ἕνα ἀπλὸ ἀνθρώπινο μοιρολόγι γίνεται δράμα δπου συγκρούονται οἱ φυσικὲς δυνάμεις μὲ τὴ δύναμη τοῦ πνεύματος. Χωρὶς τὴν ὑποσημείωση τοῦ Πολυλά δὲ θὰ καταλα-

βαίναμε και πολλά πράματα, γιατί τὸ ποίημα εἶναι μπερδεμένο, τὰ νοήματά του κομμένα κ' ἐπὶ πλέον συμπληρωμένο μὲ στίχους ποὺ δὲν ὑπάρχουνε στὸ χειρόγραφο (τὸ «ἕνα» χειρόγραφο ποὺ τὸ δημοσίεψε, ὅπως εἶναι, ὁ Καιροφύλλας). Ἐκτὸς ἂν αὐτὸ εἶναι ἄλλο χειρόγραφο. Γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Σολωμοῦ ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ μῦθοι. Οἱ βεβαιώσεις τῶν μαθητῶν του καὶ τῶν θαυμαστῶν του πρέπει ὅλες νὰ περνοῦν ἀπὸ κριτικὸν ἔλεγχο. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ὅπως εἶναι τώρα τὸ ποίημα καὶ στὴν ἔκδοση τοῦ Πολυλά καὶ στὴν ἔκδοση τοῦ Καιροφύλλα («Σολωμοῦ Ἀνέκδοτα Ἔργα»), πάντα μοῦ ἄρεσε καὶ τὸ ἥξερα κάποτες ὄλο ἀπέξω. Ἀλλὰ καθὼς τὸ γύριζα καὶ τὸ ξαναγύριζα στὸ μυαλό μου βρῆκα σ' αὐτὸ πολλὰ πράματα ποὺ δὲ στέκονται λογικά. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ξαφνικὰ παρουσιάζεται μπροστὰ στὸ νιὸ ποὺ κολυμπᾷ στ' ἀνοιχτὰ τοῦ λιμανιοῦ, ὁ «τίγρης τοῦ πελάγου», («ὁ πελαγιαῖος λύκος» τὸν εἶπε ὁ Α. Σούτσος καὶ «ὑαίνα τῶν κυμάτων» ὁ Σίλλερ), ὁ νιὸς ἢ ὁ ποιητὴς κάνουν τὴν ἀφύσικη σκέψη πὼς τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι, ποὺ θὰ μπορούσανε νὰ σκοτώσουν τὸ θηρίο, δὲν εἶναι κοντά :

*Κοντά ναι κεῖ στὸ νιὸν ὀμπρὸς ὁ τίγρης τοῦ πελάγου
κι ἀλλί! μακριά ναι τὸ σπαθὶ μακριά καὶ τὸ τουφέκι.*

Καὶ ἀναρωτιέμαι : Μποροῦσε τάχα νὰ κολυμπᾷ ὁ νέος μὲ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι ; Ὁχι βέβαια. Ἀλλὰ κι ἂν τὰ εἶχε μαζί του, μποροῦσε νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ ; Θὰ μποροῦσε νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ μέσα στὸ νερό ; Πολὺ περισσότερο ὄχι. Τότε τί χρειαζότανε αὐτὴ ἢ ἄσκοπη κραυγὴ τῆς ἀπελπισίας ; Πόσο πιὸ φυσικοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι στίχοι τοῦ ποιήματος, ποὺ στ' ἀντίκρουσμα τοῦ θανάτου ἀναθυμιάται τὴν πατρίδα του καὶ τὴ μάνα του... Ἐπίσης δὲν καταλαβαίνω πὼς ὁ νέος, ποὺ κατασπαράχτηκε, χαιρεταὶ πρὶν ξεψυχίσει :

Πρὶν πάψ' ἢ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίζει!

Αὐτὸς ὁ στίχος μοῦ θυμίζει ἕναν ἄλλον τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων», ὅπου οἱ ἀγωνιστὲς ποὺ πεθαίνουν «ὑψώνουν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψη τῆ φθαρμένη». Ἡ μεγάλη ἰδεαλιστικὴ ἔξαρση τοῦ ποιητῆ τὸν κάνει νὰ χάνει τὸ ἔδαφος τῆς πραγμα-

τικότητας και να λείπει πράγματα που δε συμβιβάζονται με την ανθρώπινη φύση. Άλλα και ένα άλλο πράγμα με παραξενεύει: ο νέος θά θελε να πήγαινε στην πατρίδα του πλέοντας και να ξαναγύριζε πίσω μ' ένα φιλι της μάνας του και μια φούχτα γῆ της γῆς του. Πῶς θά μπορούσε να πάει τόσο μακριά ὡς την πατρίδα του και να γυρίσει πίσω κρατώντας τὸ χῶμα στὸ γυρισμό του μέσα στὸ νερό; Ποιητικὴ ἄδεια θά πείς. Δὲν τὴν πολυκαταλαβαίνω!